

DUNE: ÇÖL GEZEGENİ

Prof.Dr. Okan Ormanlı
Yeni Medya ve İletişim Bölümü

Son zamanlarda Hollywood tarafından büyük bütçelerle yeniden sinemaya uyarlanan "Dune" kitap serisi yaklaşık altmış yıldan beri popüler bir seri. Kitapların yazarı Frank Herbert, 1920 yılında ABD'de doğdu. 1952 yılından itibaren bilim kurgu türüne yönelen Herbert, "Dune" serisinin ilk kitabını 1965'te yayınladı. Daha sonra sırasıyla; "Dune Mesihî" (Dune Messiah-1969), "Dune Çocukları" (Children of Dune -1976), "Dune Tanrı İmparatoru" (God Emperor of Dune-1981), "Dune Sapkınları" (Heretics of Dune-1984) ve "Dune Rahibeler Meclisi" (Chapterhouse: Dune-1985) adlı kitaplar yayınlandı. Tarihte verilen ilk Nebula Ödülü'nü kazanan yazarın, "Dune" ile kazandığı bir de Hugo Ödülü bulunmaktadır. Yazar 1986'da hayatını kaybetti.

Konusu gelecekte geçen "Dune" serisinde, ilk kitaplardan itibaren, maddi değeri yüksek baharat madenlerine sahip Arakis adlı çöl gezegenindeki, başta Atrides adlı soylu hanedan olmak üzere diğer çıkar gruplarının iktidar mücadelesine değinilmekte. Çok sayıdaki yan konulardan birisi de, çölleşme ve susuzluk. Serinin ayrıntılı zaman-mekan ve karakter tasvirleri Hollywood sinemasının da dikkatini çekti.

İlk olarak 1984 yılında David Lynch tarafından yönetilen "Dune" adlı film uzun bir süre sonra 2021 yılında, Dennis Villeneuve'nin yönetmenliğini yaptığı "Dune: Çöl Gezegeni" adlı film gösterime girdi. Büyük ilgi gören ve yüksek gişe hasılatına ulaşan filmin ardından 2024 yılında serinin ikinci filmi olan "Dune: Çöl Gezegeni Bölüm İki" adlı film gösterime girdi. Bu film de hikayesi ve görselliği bakımından büyük başarı kazandı. Bu bağlamda Frank Herbert ve oluşturduğu "Dune" evreni yeniden tartışılır ve ele alınır oldu.

"Dune" kitaplarının çok katmanlı ve ayrıntılı yapısı çeşitli okumalara da olanak sağlamakta. Bununla birlikte filmleri anlayabilmek için de kitaplara hakim olmak gerekiyor. Bu bağlamda Türkiye'de İthaki Yayınevi tarafından basılan telif hakları alınan Dune serisinin ilk kitabında, "İmparatorluk Terminolojisi" başlığı altında yaklaşık otuz sayfalık bir ek bulunmaktadır. Mekanlara, aletlere, kişilere ve eşyalara dair çok sayıda kelimeler göze çarpmaktadır. Örneğin "burka"; Fremenlerin çölde açık havada giydiği yalıtımlı harmani olarak açıklanmaktadır. Cüppe, Arakis'te genel olarak damıtıcı-giysinin üstüne giyilen çok amaçlı pelerin (ısıyı emmeye veya yansıtmaya ayarlanabilir; harmağa ve barınağa dönüştürülebilir).

Damıtıcı çadır, damıtıcı giysi

Diğer maddeler arasında ise "damıtıcı-çadır" yer almaktadır. İçinde bulunan insanların solunum yoluyla havaya saldığı nemi geri kazanıp içilebilir su haline getirecek şekilde tasarlanmış, mikro-sandviç dokuya sahip, küçük, hava geçirmez çadırıdır. Bu çadıra yakın bir işleve sahip "damıtıcı-giysi"; Arakis'te icat edilmiş, vücudu bütünüyle saran bir giysidir. Mikro-sandviç dokusu, ısıyı dağıtma ve vücut atıklarını süzme özelliğine sahiptir. Geri kazanılan nem, toplayıcı-keselerden çıkan su tüpü sayesinde yeniden kullanılır. Fremenler; Zensünni Gezginlerinin soyundan gelen, Arakis çöllerinde yaşayan özgür kabilelerdir. "Fremkit" ise çölde sağ kalabilmek için gereken şeyleri içeren, Fremen yapımı çantadır. "Kapımührü"; Fremenlerin

bir günden fazla üzere kamp kurdukları mağaralarda nem güvenliğini sağlamakta kullandıkları taşınabilir, hava geçirmez, plastik yalıtıcıdır.

Yukarıda bahsi geçen aletler, eşyalar ve giysiler ilk filmde olduğu gibi ikinci filmde seyircilere aktarılmaktadır. Bu bağlamda yaklaşık 60 yıl önce yazılan "Dune" serisinin günümüzdeki iklim ve su krizi sürecinde daha da anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Edebiyatta ve sinemada "ütopya" geleceğe dair olumlu bir toplum modelini ve yaşam biçimini yansıtırken, distopya ise genel olarak daha olumsuz ve karanlık bir geleceği ve toplum modelini ele almaktadır.

"Dune: Çöl Gezegeni Bölüm İki" adlı filmde distopik bir evren sunulmaktadır. Bu filme benzer diğer filmlerde de (Mad Max Serisi, Terminator Serisi) maddi çıkarlar için yürütülen savaşlar, şiddet, yoksunluk, gıdaya ve suya ulaşamamak ve totaliter yönetimler, hikayelerin merkezinde yer almaktadır. Bu karamsar tabloda klasik sanat eser-

lerinde öne çıkan insani kahramanlıklar ve fedakarlıklar ve sorunlar için üretilen çözümler seyirciler için de umut kaynağı olmaktadır.

Film hakkında çıkan eleştiri ve yorumlarda; Frank Herbert'in devam romanlarında benzer yapıdaki romanlardaki arketipsel yolculuğu kırdığı ve mesih dönüştürülen kahramanlarını dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Aynı zamanda Herbert'in, retro fütürist imgeleri, mekanik araç gereçleri ve alegorileriyle de zihinlerdeki robotlara, yapay zekaya, yüksek teknolojiye yönelik bilimkurgu imajını yıktığına vurgu yapılmaktadır. Bunun yanı sıra metne olabildiğince sadık kalan filmin, bilinç altındaki ilkel seyirciyi tetikleyen bir sinema olayı olduğu, yönetmen Denis Villeneuve'ün, bir sürü filme ilham olan bir mitolojiyi baştan yarattığı ve bunu yaparken geçmişteki bir sürü büyük filme referans verdiği ifade edilmektedir.

Sonuç olarak 1960'larda yazılan ve büyük ilgi gören "Dune" kitap serisi yarattığı distopik evren Hollywood'un ilgisini çekmiştir. Yaklaşık kırk yıl arayla sinemaya; "Dune: Çöl Gezegeni" ve "Dune: Çöl Gezegeni Bölüm İki" olarak yeniden uyarlanan filmler ana metne sadık kalmıştır. Yazıldığı dönemde fazlaca dikkat çekmeyen ekoloji duyarlılığı, günümüz ortamında daha da anlamlı hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

All 30+ Dune Books in Order | How to Read Frank Herbert's Books, T.L. Branson May 16, 2023 <https://www.tlbranson.com/dune-books-in-order/>.

Demiröz, O.O. (2024). Dune Part Two: Bilimkurgunun Sıradışı Zirvesi, Frank Herbert'in Tranşümanist Düşleri ve Çığır Açan Evren. <https://episodedergi.com/tr/dune-part-two-orkun-onat-demiroz-in-celeme/>.

Frank Herbert (2024). <https://www.amazon.com/stores/author/B000APO5OM/about>.

Frank Herbert (2024). <https://www.kitapyurdu.com/yazar/frank-herbert/1569.html>.

Herbert, F. (2015). Dune, (Çev. Dost Körpe), İstanbul:İthaki Yayınları.

Şen, M.T. (2024) Dune: Çöl Gezegeni Bölüm İki. <https://www.beyazperde.com/filmler/film-278742/elestiriler-beyazperde>.

İklim Krizine Edebi ve Sinemasal Yaklaşım: Yaklaşık 60 yıl önce yazılan "Dune" serisinin günümüzdeki iklim ve su krizi sürecinde daha da anlamlı olduğu ortaya çıkıyor. Dune: Çöl Gezegeni Bölüm İki" adlı filmde distopik bir evren sunulmakta. Maddi çıkarlar için yürütülen savaşlar, şiddet, yoksunluk, gıdaya ve suya ulaşamamak ve totaliter yönetimler, hikayelerin merkezinde yer almaktadır.

